

MIASTA MARZEŃ

Tallin

BIBLIOTEKA GAZETY WYBORCZEJ

MIASTA MARZEŃ

Tallin

kulturalnysklep.pl

P O L E C A

Zamów na www.kulturalnysklep.pl
pod numerem 801 130 000*
*opłata zgodnie z taryfą operatora

MIASTA MARZEŃ

Tallin

Panorama stolicy
rozpościerająca się
ze wzgórza Toompea.

„Miasta Marzeń” to nowa 21-tomowa seria przewodników, poświęconych miastom znanym z historii i literatury. Opowiada ich dzieje, prezentuje zgromadzone w nich zabytki i dzieła sztuki, kreśli sylwetki wielkich i sławnych mieszkańców. I – przede wszystkim – wskazuje trasy, które ułatwiają dogłębne ich poznanie. Z tymi przewodnikami marzenia się spełniają.

Przewodniki z serii „Miasta Marzeń” mają powtarzalny układ, dzięki czemu posługiwanie się nimi jest proste i intuicyjne. W szczególny sposób zostały zaakcentowane w nich informacje bliskie polskiemu odbiorcy.

Część I, **Historia** – ukazuje dzieje miasta od najdawniejszych czasów aż po dzień dzisiejszy.

Część II, **Wademekum** – prezentuje osobliwości miasta, lokalne specjały, tradycje i jego niezwykłych mieszkańców.

Część III, **Zwiedzanie** – proponuje trasy, którymi najlepiej udać się na podbój miasta. Autorzy zatroszczyli się o to, by turystom nie umknął żaden szczegół wart poznania, a miejskie szlaki turystyczne wytyczyli tak, by podczas aktywnego zwiedzania mogli pozwolić sobie na chwilę wytchnienia od zgiełku miasta.

Rady dla podróżnych – w tej części znalazły się praktyczne rady, jak poruszać się po mieście, jakiej skosztować kuchni i gdzie najwygodniej się zatrzymać. Cennym uzupełnieniem są liczne wskazówki, które nawet w obcym kulturowo mieście pozwolą poczuć się bezpiecznie.

Opisy najbardziej
interesujących obiektów
w części **Zwiedzanie**
zostały opatrzone
odsyłaczami
do kolorowych planów
i map, a ikonka w górnym
rogu strony informuje,
gdzie szukać mapy.

Autorzy

Jacek Małkowski jest pasjonatem historii i historii sztuki. Niniejsza publikacja jest wynikiem m.in. zainteresowań historią Zakonu Kawalerów Mieczowych, których działalność wywarła znaczny wpływ na obecny kształt Estonii. Autor ma za sobą wieloletnie doświadczenie w pracy wydawniczej. Nakładem jego wydawnictwa ukazały się książki o tematyce historycznej. Jest również współtwórcą kilku serii książkowych poruszających tematykę historyczną, cyklu przewodników „Miejsca Święte” i współautorem *Częstochowy*, która ukazała się w 2011 r. w serii „Miejsca Święte”.

Aleksandra Marczuk jest absolwentką Uniwersytetu Jagiellońskiego. Przewodnik po Tallinie jest owocem zainteresowań kulturą tego kraju, wciąż niezbyt jeszcze popularnego wśród Polaków, a także podróży do estońskiej stolicy w styczniu 2012. W ostatnich latach zwiedziła również Rosję (Jekaterynburg i Siergijew Posad), Litwę (Wilno i Troki), a także Armenię. Jest również autorką *Siergijew Posadu* i współautorką *Wilna*, które ukazały się w 2010 r. w serii „Miejsca Święte”.

Autorzy pragną serdecznie podziękować tallińskim muzeom za możliwość sfotografowania ich ekspozycji, które tym samym mogły wzbogacić szatę graficzną przewodnika.

Jedne z najpiękniejszych
baszt Tallina,
usytuowane nieopodal
kościół św. Olafa.

Tallin

► Plany

Tallin
przednia wyklejka

Stare Miasto
i okolice
128–129

Wzgórze Toompea
134–135

Kadriorg
220

Pirita
231

Komunikacja
w Tallinie
tylna wyklejka

► Wprowadzenie

Nadbałtyckie miasto białych nocy 16

► Historia

Kalendarium 20

Dzieje najdawniejsze 24

Pod władzą duńską i niemiecką 30

W dobie wojen inflanckich 48

Estonia pod panowaniem rosyjskim 58

Ku własnej państwowości 68

II wojna światowa i powojenny okres
okupacji radzieckiej 76

► Wademekum

Mityczna kraina Kalevipoega 90

Skarby estońskiej przyrody 98

Kulinarne tradycje Estonii 108

Kulturalny kalendarz Estonii 114

► Zwiedzanie

Spotkanie tradycji z nowoczesnością	126
Wzgórze Toompea	130
W Ogrodzie Duńskiego Króla	154
Plac Ratuszowy i okolice	162
Wzdłuż ulic Pikk i Lai	180
Spacer ulicą Vene	200
Wokół Starego Miasta	206
Kadriorg	218
Pirita	228

► Okiem znawcy

Topografia dawnego Rewla	46
Zuchwała ucieczka z Tallina	80
Relaks wśród natury, czyli lecznicze błoto i sauna	106
Marcepan rodem ze średniowiecznego Rewla?	111
Michel Sittow oczyma Jaana Krossa	179
Rocca al Mare	235
► Rady dla podróżnych	237

Nadbałtyckie miasto białych nocy

*Estońska stolica przyciąga dziś turystów
z Europy i świata niecodziennym urokiem,
bogatymi tradycjami, niezwykłymi świętami
i niepowtarzalnymi białymi nocami.*

Tallin trudno porównać do któregoś z innych europejskich miast. O jego kolorycie i niepowtarzalności w dużej mierze zdecydowała niespokojna historia. Na przestrzeni wieków miastem władali Duńczycy, Kawalerowie Mieczowi, Szwedzi i Rosjanie, pozostawiając po swoim pobycie niezatarte ślady. Z czasem stworzyły one mozaikę składającą się na koloryt współczesnej stolicy, której szczególną chlubą jest zabytkowe Stare Miasto, wpisane na listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Przyrodniczego UNESCO jako jedno z najlepiej zachowanych na terenie Europy Północnej. Niezależnie od narodowości każdy turysta znajdzie w Tallinie dla siebie coś szczególnego, a zarazem charakterystycznego właśnie dla tego miejsca.

Tallin jest bez wątpienia miastem pełnym kontrastów, podobnie zresztą jak sama Estonia. Wizyta w stolicy to doskonała okazja do poznania kraju – choć niewielkiego, to tak różnorodnego. W niewielu zakątkach Europy można podziwiać tak dziewiczą i niezmienną jeszcze przez człowieka przyrodę jak w Estonii: lasy zamieszkałe przez wilki i niedźwiedzie i z rzadka odwiedzane przez ludzi. Zarazem Estonia jest krajem przodującym pod względem rozwoju technologicznego, w którym dostęp do sieci internetowej mają nawet mieszkańcy małych gospodarstw, często oddalonych od wielkiego świata.

Całkowita powierzchnia Estonii wynosi 45,2 tys. km². Do kraju należy ponad 1500 wysp i wysepek, z których większość jest niezamieszkała. Tu, jak mawiają mieszkańcy, wszędzie jest blisko, nic zatem nie stoi na przeszkodzie, by po odwiedzeniu Tallina wybrać się do któregoś z pozostałych estońskich miast lub zobaczyć, jak fascynująca może być cisza w estońskich lasach. Bezsprzecznie jednak podstawowym punktem programu wycieczki jest Tallin, urzekająca nadbałtycka stolica.

Na poprzednich stronach: panorama Tallina z kościołem św. Mikołaja (po lewej) i wzgórzem Toompea (po prawej); barwne okiennice historycznych budynków Tallina; zabytkowe armaty przy bastii Gruba Małgorzata; znaczna część dawnych miejskich fortyfikacji zachowała się w doskonałym stanie.

Po prawej: nastrojowa uliczka wiodąca do placu Ratuszowego.

Na następnych stronach: jeden z zespołów wokalnno-tanecznych na ulicach Tallina (lipiec 2011 r.).

Najważniejsze daty

7500 lat p.n.e Najstarsze ślady osadnictwa w Estonii.

3300–1500 p.n.e. Na terenie dzisiejszej Estonii pojawia się kultura ceramiki grzebykowej.

Ok. 2200 p.n.e. Nad wschodni Bałtyk przybywają Indoeuropejczycy, którzy tworzą tzw. kulturę toporów łódkowatych.

Ok. 1500 p.n.e. Na obszarze obecnej Estonii powstają pierwsze przedmioty z brązu.

I–V w. n.e. Tzw. rzymski okres epoki żelaza.

98 n.e. W zapisach rzymskiego historyka Tacyty pojawiają się pierwsze wzmianki o ludności bałtyckofinńskiej.

600 Najazd króla szwedzkiego Ingwara na obecne ziemie estońskie.

1030 Zbrojna wyprawa przeciwko Estom zainicjowana przez księcia kijowskiego Jarosława Mądrego.

1154 Pierwsza wzmianka o dzisiejszym Tallinie autorstwa arabskiego geografa Al-Idrisiego (miasto pojawiło się pod nazwą Koływań).

1111–1116 Zbrojne najazdy księcia nowogrodzkiego Mściśława na ziemie Estów.

1208 Niemieckie oddziały najeżdżają ziemie Estów.

1215 Władca Pskowa, książę Włodzimierz, atakuje tereny Sakali i Ugandi.

21 sierpnia 1217 Bitwa pod Fellinem.

15 czerwca 1219 Bitwa pod Lindanise pomiędzy Duńczykami a Estami.

1224 Wyprawy niemieckie doprowadzają do zajęcia wszystkich ziem Estów na kontynencie (w rękach duńskich pozostaje jedynie Tallin).

1227 Wojska zakonne zdobywają Tallin i nadają mu nazwę Rewel.

1. poł. XIII w. Początki formowania się Dolnego Miasta u stóp Toompea.

1248 Lokacja rewelskiej osady na prawie lubeckim przez króla duńskiego Eryka IV.

23/24 kwietnia 1343 r. Początek tzw. powstania w noc św. Jerzego.

1407 W miejscowości Piritu powstaje kompleks klasztorny pw. św. Brygidy.

1524 Zniszczenie kilku rewelskich świątyń przez ikonoklastów.

1560 Wybuch powstania chłopskiego na terenach estońskich; Polacy na krótko zajmują Rewel.

1561 Rewel w rękach szwedzkich.

1570 Oblężenie Rewla przez wojska rosyjskie dowodzone przez Magnusa Inflanckiego.

1577 Ponowne oblężenie Rewla.

Zrujnowanie klasztoru w Piricie.

1582 Południowe ziemie estońskie pod panowaniem Rzeczypospolitej.

1583 Północne ziemie estońskie w rękach szwedzkich.

1600 Zygmunt III Waza ogłasza przyłączenie Estonii do Rzeczypospolitej.

1621 Wojska szwedzkie zdobywają Rygę.

1625 Wojska polsko-litewskie wyparte z estońskiej części Inflant. Ziemie estońskie przechodzą pod panowanie Szwedów.

Lata 90. XVII w. Kłęska głodu na ziemiach estońskich.

1700 Bitwa pod Narwą zakończona klęską Rosjan.

1709 Zajęcie Rewla przez Rosjan i uznanie ich władzy przez mieszkańców oraz rycerstwo estlandzkie.

1710–1711 Epidemia dżumy na ziemiach estońskich.

1721 Zawarcie pokoju w Nystad.

1739 Opublikowanie pierwszego kompletnego przekładu Biblii na język estoński.

1790 Bitwa pod Rewlem między flotami szwedzką a rosyjską.

18–20 czerwca 1869 Pierwsze Ogólnoestońskie Święto Pieśni w Dorpacie.

1870 Otwarcie Kolei Bałtyckiej wiodącej przez Rewel.

12 stycznia 1905 Strajki w Rewlu wyrazem poparcia dla robotników z Petersburga.

Październik 1905 Rozruchy na ulicach Rewla.

Grudzień 1905 Strajk powszechny w Rewlu.

1908 Początek działalności kina w Rewlu.

1917 Strajki w Rewlu na fali rewolucji lutowej. Splądrowanie i podpalenie przez rewolucjonistów baszty Gruba Małgorzata.

Kwiecień 1917 Powstanie Estońskiego Biura Wojskowego i utworzenie estońskich sił zbrojnych.

1 lipca 1917 Pierwsze posiedzenie Tymczasowej Rady Krajowej Guberni Estońskiej.

2 lipca 1917 Posiedzenie Estońskiego Kongresu Krajowego.

Październik 1917 Rewel w rękach bolszewików.

Luty 1918 Wybory do Estońskiego Zgromadzenia Konstytucyjnego.

Po prawej: panorama Rewla w 1688 r.

Na następnych stronach: panorama miasta z kościołem św. Olafa.

18 lutego 1918 Atak wojsk niemieckich na Estonię.

24 lutego 1918 Pierwsza proklamacja niepodległości.

25 lutego 1918 Wkroczenie wojsk niemieckich do Rewla.

Listopad 1918 Koniec rządów niemieckich i przejęcie władzy w Estonii przez Rząd Tymczasowy.

1918–1920 Estońska wojna wyzwolenicza.

19–23 czerwca 1919 Bitwa pod Kesią.

15 czerwca 1920 Uchwalenie pierwszej estońskiej konstytucji.

1938 Uroczyste Ogólnoestońskie Święto Pieśni zorganizowane z okazji 20. rocznicy niepodległości państwa.

Wrzesień 1939 Zagrożenie Estonii ze strony Armii Czerwonej.

25 września 1939 Lotnictwo radzieckie kontroluje przestrzeń powietrzną nad Tallinem.

28 września 1939 Zawarcie „układu o bazach” pomiędzy Estonią a ZSRR.

17 czerwca 1940 Armia Czerwona wkracza na terytorium Estonii.

Jesień 1940 Początek działalności partyzantki znanej pod nazwą „leśnych braci”.

13/14 czerwca 1941 Masowa deportacja ludności estońskiej.

7 lipca 1941 Wojska niemieckie przekraczają granice Estonii.

20–28 sierpnia 1941 Walki o Tallin między wojskami radzieckimi a niemieckimi zakończone przegraną Rosjan.

Marzec 1944 Bombardowanie większych miast estońskich, w tym Tallina, przez lotnictwo radzieckie.

Wrzesień 1944 Dowództwo niemieckie wycofuje swoje armie z terenów Estonii.

22 września 1944 Armia radziecka wkracza do Tallina. Rozpoczyna się ponowna radziecka okupacja w Estonii.

1988 Uroczyste obchody proklamowania pierwszej niepodległości w 1918 r.

Czerwiec 1988 „Śpiewająca rewolucja” w Tallinie.

17 czerwca 1988 Rada Najwyższa ESRR uchwala przyjęcie flagi narodowej.

11 września 1988 „Pieśń Estonii 1988” – kolejne demonstracje w Tallinie.

2 lutego 1990 Przyjęcie w Tallinie uchwały z żądaniem przywrócenia pełnej suwerenności Estonii.

8 maja 1990 Oficjalne przywrócenie nazwy Republika Estońska.

20 sierpnia 1991 Oficjalna proklamacja niepodległości.

17 września 1991 Estonia zostaje członkiem ONZ.

1992–1994 Wojska rosyjskie opuszczają terytorium Estonii.

3 lipca 1992 Wejście w życie nowej konstytucji.

1997 Tallińskie Stare Miasto wpisane na listę Światowego Dziedzictwa UNESCO.

2004 Estonia członkiem NATO.

2011 Tallin europejską stolicą kultury; Estonia przyjmuje walutę euro.

Dzieje najdawniejsze

*Jeszcze ok. 11 tys. lat temu obszar dzisiejszej Estonii był skuty lodem.
Gdy lodowiec z wolna zaczął ustępować, klimat ocieplał się
i umożliwił tym samym rozpoczęcie nowego życia.*

Pierwsi mieszkańcy przybyli na tereny obecnej Estonii prawdopodobnie z południa i były to ludy pochodzenia europejskiego. Część historyków jako wiarygodną uznaje teorię, iż mogli być to również przybysze ze Wschodu.

W 1967 r. odkryto najstarsze ślady osadnictwa w Estonii. Cenne znaleziska, datowane na 7500 lat p.n.e., wykopano w miejscowości Pulli, nad brzegiem rzeki Parnawy. Są to pozostałości osady należącej do kultury kundańskiej, zaliczającej się do kręgu kultur mezolitycznych. Jej nazwa wywodzi się od stanowiska archeologicznego Kunda-Lammasmägi w Estonii. Ludność tej kultury, osiedlająca się głównie w pobliżu zbiorników wodnych, trudniła się obróbką krzemienia i kwarcu. Z kości zwierząt, rogu i drewna wyrabiała przedmioty codziennego użytku oraz narzędzia wykorzystywane w pracy. Zajmowała się też rybołówstwem. Lokalizacja osad przy zbiornikach wodnych pozwalała na łatwiejsze polowanie na zwierzęta przychodzące do wodopoju. Codziennym schronieniem ludności były szałas z żerdzi, które obkładano korą drzew, skórą zwierząt, gałęziami oraz darnią.

W latach 3300–1500 p.n.e. w epoce neolitu na terenach obecnej Estonii wraz z nową kulturą – zwaną **kulturą ceramiki grzebykowej** – pojawiła się ceramika. Jej przedstawiciele, najprawdopodobniej przybysze z obszarów wschodniej Europy, zajmowali się rybołówstwem oraz myślistwem, w odróżnieniu jednak od swoich przodków potrafili wyrabiać znacznie lepszej jakości narzędzia kamienne. Pozostawione artefakty są też dowodem na początki sztuki związanej z pradawnymi wierzeniami.

Kultura ceramiki grzebykowej opanowała tereny od północnej Finlandii po deltę Wisły. Wymiana towarowa narzędziami i wyrobami bursztynowymi pozwalała na kształtowanie się kontaktów handlowych. Przedstawicielei rzeczonyj kultury uznaje się dziś za przodków Finów, Es-

tończyków, Liwów i Karelów (plemion bałtycko-fińskich).

Kolejne zmiany nastąpiły ok. 2200 r. p.n.e., kiedy nad wschodni Bałtyk z południa nadciągali Indoeuropejczycy, tworząc tzw. **kulturę toporów łódkowatych**, której nazwa wywodzi się od toporków bojowych kształtem przypominających łodzie. Ludność ta posługiwała się ceramiką zdobioną odciskami sznura (tzw. ceramika sznurowa), trudniła się hodowlą zwierząt, co zmuszało ją do przemieszczania się na północ w celu poszukiwania nowych pastwisk.

Proces integracji alochtonów z miejscową ludnością przebiegał pokojowo. Charakteryzowało go m.in. przejście przez przybyszów języka tutejszych mieszkańców. Asymilacja ludności ukształtowała plemiona bałtyckie, czyli południowych sąsiadów późniejszych Estończyków.

Epoka brązu

Około roku 1500 p.n.e. na ziemiach estońskich pojawiły się pierwsze narzędzia z brązu, choć w dalszym ciągu wiele przedmiotów codziennego użytku wytwarzano z kamienia, kości oraz rogu. Jak podkreśla w swojej pracy Jan Lewandowski (*Historia Estonii*), zauważalne zmiany przyniósł końcowy okres epoki brązu (IX–VI w. p.n.e.), w którym dotychczasowe osady zaczęły zyskiwać charakter obronny, w wyniku pojawienia się drewnianych umocnień i kamiennych wałów. Ich mieszkańcy zdobyli umiejętności przekształcania zużytych przedmiotów z brązu i tworzenia z nich broni, narzędzi oraz najrozszybszych ozdób. Doszło też wówczas do wzmożenia kontaktów handlowych z ludnością środkowej Szwecji, Gotlandii i południowo-zachodniej Finlandii. Nawiązanie kontaktów z sąsiadami z zachodu wpłynęło na kształtowanie się obyczajów pogrzebowych.

Po prawej: rycina z widokiem tallińskiego wzgórza Toompea (ze zbiorów muzealnych ratusza w Tallinie).

Rycina ukazująca ludy żyjące w czasach neolitu (autorstwa Otta Kangilaski, zbiory Muzeum Morskiego w Tallinie).

Jedną z najstarszych nekropoli z kamiennymi skrzyniami, datowaną na IX–VIII w. p.n.e., odkryto w Jöelähtme, przy drodze Tallin–Narwa. W późniejszym okresie zmarłych palono, a prochy składano do kamiennej skrzyni. Formę takiego pochówku przejęto z Gotlandii.

Jak podają źródła historyczne, ok. 2 tys. lat temu na obszarze obecnej Estonii rozpoczęto produkcję żelaza przy użyciu rudy i węgla drzew-

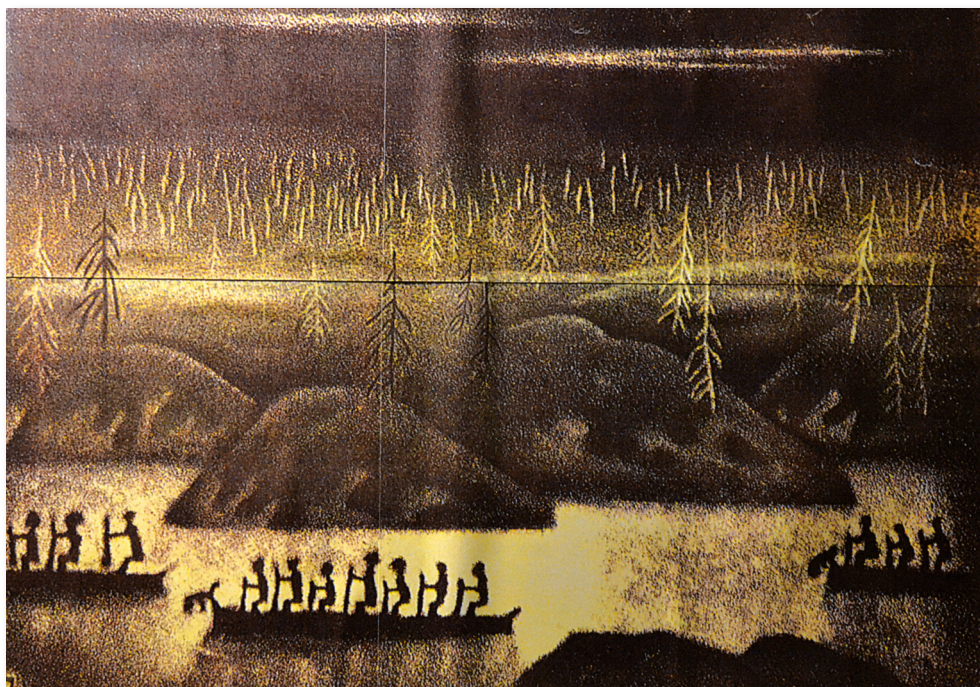
nego. Używanie żelaznych narzędzi miało znaczący wpływ na rozwój rolnictwa i w konsekwencji na upowszechnianie się osiadłego trybu życia. Historycy przypuszczają, że w ten sposób powstała prawdopodobnie większość dzisiejszych estońskich wsi.

Rzymski okres epoki żelaza

Okres pomiędzy I a V w. n.e., nazwany rzymskim okresem epoki żelaza, uznawany jest za czas pomysłności mieszkańców. Oprócz rolnictwa i hodowli zwierząt rozwijało się wówczas rzemiosło. Z brązu wyrabiano pierścienie, bransolety, wisiory, naszyjniki i brosze. Nawiązano kontakty handlowe – głównie z Imperium Rzymskim. Kupcy z Rzymu przybywali na południowo-wschodnie wybrzeże Bałtyku przede wszystkim po bursztyn i futra. Handlarze estońscy pozyskiwali futra od sąsiadów z północy i ze wschodu, w zamian przekazując im zboże. Z Rzymu sprowadzano najróżniejsze ozdoby, a od sąsiadów z południa brąz. Okres pierwszego 500-lecia n.e. charakteryzował względny spokój. Dowodem tego jest brak oręża przy zmarłych oraz umocnień

Estowie

W zapisach rzymskiego historyka Tacyta (ok. 55–120) pod rokiem 98 n.e. pojawiają się wzmianki o ludności bałtyckofińskiej. Dowiadujemy się z nich o ludzie Estów (*Aeste*). Termin ten historycy łączą raczej z plemionami bałtyckimi, jakkolwiek jedna z teorii zakłada, że dotyczy on również ludów bałtyckofińskich, które zasiedlały tereny leżące na południe od dzisiejszej Estonii. Prawdopodobna jest również teza, że Tacyt pisał o ludności dzisiejszej Estonii, posługując się mianem *Fenni*.

Ludy pierwotne żeglujące pomiędzy wyspami Skandynawii (rycina ze zbiorów Muzeum Morskiego w Tallinie).

osad powstałych w tamtym okresie. W okresie V–VIII w. n.e. coraz częściej pojawiała się wspólna nazwa określająca obszar odpowiadający dzisiejszej Estonii: ruskie *Czud'* i łacińskie *Estonia*. (Jan Lewandowski *Historia Estonii*).

Druga połowa I tysiąclecia n.e.

Gdy w sąsiedztwie ziem estońskich pojawiły się silne organizmy państwowe, wśród nich Szwecja, Dania czy Ruś Kijowska, realna stała się groźba podboju terytoriów Estów. Rok 600 przyniósł najazd króla szwedzkiego Ingwara, który na czele licznej drużyny stanął na estońskim wybrzeżu. Atak został jednak odparty, a władca poniósł śmierć na polu walki. Postrach wśród estońskich ludów siali także wikingowie, w owych czasach wielokrotnie zapuszczający się w tamte rejony.

Waleczne lata

XI stulecie oznaczało dla ziem estońskich próbę podporządkowania ich przez Rurykowiczów. W 1030 r. książę kijowski Jarosław Mądry (978–1054; książę kijowski od 1019) stanął na czele wyprawy zbrojnej przeciwko Estom. Odnosiłszy

zwycięstwo, na miejscu grodziska Tarbatu (obecnie Tartu) wybudował twierdzę zwaną Juriewem, mającą upamiętniać wielką wygraną. 24 lata później Estowie pokonali drużynę ruską. W starciu poległ wówczas dowódca nieprzyjaciół Ostromir. Mniejsze lub większe bitwy, mające miejsce w kolejnych latach, doprowadziły m.in. do nałożenia daniny na plemiona estońskie, w ruskich kronikach zwane Sossołami. Zbuntowani Estowie zaprzestali niebawem spłaty daniny, zdobyli Juriew i ruszyli w kierunku Pskowa, gdzie rozegrała się decydująca bitwa, w której wedle kronik poległo wielu wojowników w każdej ze stron. Chociaż w owym czasie plemiona estońskie nie tworzyły jeszcze jednego organizmu państwowego, zdołały stawić czoła próbie podporządkowania ich przez rosnącą w potęgę Ruś Kijowską.

Wzrost zagrożenia z zewnątrz oraz wzrastające z biegiem lat bogactwo Estów przyczyniły się do przekształcania dotychczasowych osad w grody obronne, które – od poł. XI w. – systematycznie umacniano i otaczano kamiennymi wałami obronnymi i fortyfikowano basztami.

Groty strzał używane przez dawne plemiona (zbiory muzealne w baszcie Kiek in de Kōk).

Nieodłącznym elementem uzbrojenia estońskiego wojownika była kopia. Wyposażenie jeźdźców stanowiły miecze, topory i maczugi. Co zaможniejsi mogli poszczycić się posiadaniem kol-

Wierzenia pradawnych Estów

Plemiona Estów otaczały wielkim szacunkiem znachorów oraz wróżki, wierząc, że – podobnie jak niektóre zwierzęta – posiadają życiodajne moce. Za obiekty sakralne uważano część kamieni i drzew. Wiele osób nie rozstawało się z amuletami wykonanymi z kłów, sierści czy zwierzęcych pazurów.

Najważniejszym bóstwem był Taara, czczony w świętych dąbrowach, głównie w okolicy Tartu. Bóstwa wystawiano, składając im ofiary. Świętym dniem był czwartek, który uważano za najdogodniejszy do ofiarowywania darów. Do najpopularniejszych należały mleko, krew, mięso, zboże oraz zwierzęta. Odnotowano też przypadki ofiar z ludzi, głównie jeńców wojennych. Pod wpływem sąsiednich państw chrześcijańskich: Danii, Szwecji czy Rusi, z czasem zaprzestano palenia zmarłych, zmieniały się też wierzenia i obyczaje.

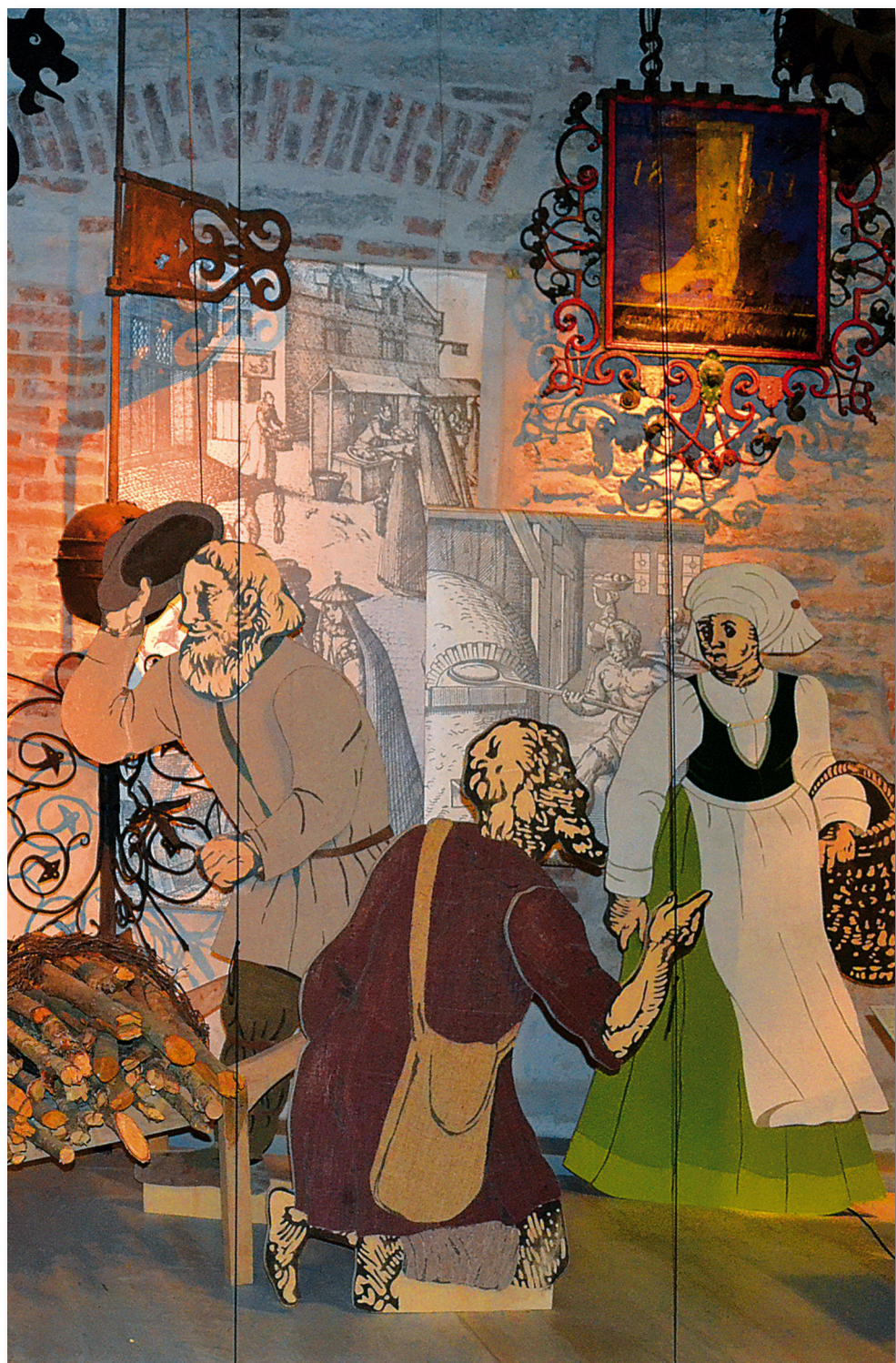
czugi. Poszczególne jednostki terytorialne były zobowiązane do wystawiania drużyny (konnicy oraz piechoty). W użyciu były też statki przypominające łodzie wikingów.

Okres od IX do XIII stulecia charakteryzował się rozwojem gospodarczym ziem estońskich. Na początku XI w. ich mieszkańcy znali już koło garncarskie. Kwitł handel z sąsiednimi plemionami. Na tereny obecnej Estonii sprowadzano srebro, żelazo, sól, broń, a także tkaniny. Ważne miejsca wymiany towarów stanowiły skrzyżowania szlaków handlowych, gdzie wznoszono grody i osady. Należało do nich Tartu, usytuowane wewnątrz kraju, oraz **Lindanise**, zwane również **Koływaniem** (obecny Tallin) leżące na wybrzeżu. Obecna estońska stolica wzmiankowana była po raz pierwszy w roku 1154 przez arabskiego geografa Al-Idrisiego (1100–1166).

Plemiona Estów często stawały do boju z Latgalami i Litwinami – najbliższymi sąsiadami. Innymi wrogami okazali się Duńczycy i Szwedzi, podejmujący przeciw nim wyprawy łupieżcze, a także próbujący sił w chrystianizacji pogańskich Estów. Ci jednak nie pozostawali dłużni, podejmując odwetowe wyprawy z pomocą plemion bałtyckich. W 1170 r. duńska flota resztkami sił zdołała pokonać Estów i Kurów nieopodal wyspy Eland. W 1187 r. z rąk Estów, Kurów i Karełów padł szwedzki gród Sigtuna.

W XIII stuleciu zagrożeniem stało się księstwo nowogrodzkie, pragnące podporządkować sobie wschodnie i południowe ziemie estońskie. W latach 1111–1116 książę Mścisław zaatakował trzykrotnie ziemie Estów, docierając do Otepää, obok Tartu – głównego ośrodka Ugandi. Lata 1130–1134 upłynęły pod znakiem zmagania z księciem nowogrodzkim Wsiewołodem, który podporządkował sobie południową część obszarów estońskich (Sakala i Ugandi). Szybko jednak doczekał się wyprawy odwetowej Estów. Starcia trwały kolejne lata, przechylając szalę zwycięstwa z jednej strony na drugą. W 1190 r. wojska nowogrodzkie uderzyły na flotę estońską na jeziorze Pejpus. W wyniku najazdów z lat 1191–1192 padło m.in. miasto Otepää, ale najeźdźcy po pewnym czasie zmuszeni byli wycofać się z tych terenów.

Po prawej: życie ludności w dawnym Tallinie (ekspozycja Muzeum Miejskiego w Tallinie).

Indeks

A

Aken, Johann 56
 Albert von Buxhövdén 30
 Albrecht Hohenzollern 48
 Albrecht von Hembsen 56
 Aleksander III Romanow 61
 Aleksander Newski 37

B

Biezobrazow, Władimir 65
 Bractwo Czarnogłowych 187
 Burchard von Dreileben 40

C

Cerkiew św. Mikołaja
 Cudotwórcy 200
 Cerkiew św. Symeona
 i prorokini Anny 215
 Chodkiewicz, Jan Karol 53
 Croÿ, Charles Eugène de 58

D

Dannebrog 34
 Długi Herman, baszta 145

E

Ernesaks, Gustav 84
 Eryk IV Plovpenning 38
 Eryk XIV 50
 Estońskie Muzeum
 Architektury 214
 Estońskie Muzeum Historyczne
 230
 Estońskie Muzeum Morskie 192
 Estońskie Muzeum Przyrody
 197
 Estońskie Muzeum Teatru
 i Muzyki 210

F

Fellin 32, 33

G

Gildia św. Kanuta 185
 Gildia św. Olafa 186
 Greigh, Samuel 150
 Gruba Małgorzata, baszta 191
 Grudziński, Jan 80
 Grzegorz IX, papież 36
 Gustaw II Adolf 54

H

Härgmäe 50

I

Idrisi, Al- 28
 Ilves, Toomas Hendrik 86
 Innocenty III, papież 34
 Isenbrandt, Adriaen 166
 Iwan III Srogi 41
 Iwan IV Groźny 51
 Iwangorod 41

J

Jaanilinn 72
 Jan I Sverkersson 35
 Jan III Waza 51
 Jarosław Mądry 27
 Juriew 27

K

Kadriorg 61, 218
 Karol Sudermański 53
 Karol XI 58
 Karol XII 58
 Katarzyna II 144
 Katarzyna Jagiellonka 51
 Katedra Najświętszej Maryi
 Panny 147
 Kiek in de Kōk, baszta 158
 Kitzberg, August 66
 Klasztor Dominikanów 204
 Klasztor św. Brygidy 232
 Kłoczowski, Henryk 80

Koidula, Lydia 66
 Köler, Johann 66
 Koływań 28
 Komandandi Maja 146
 Koort, Jaan 67
 Kościół św. Ducha 184
 Kościół św. Jana 209
 Kościół św. Karola 208
 Kościół św. Mikołaja 162
 Kościół św. Olafa 194
 Kościół św. św. Piotra i Pawła
 203
 Kreutzwald, Friedrich Reinhold
 66
 Krusenstern, Adam Johann
 Ritter von 150
 Kumu 224
 Kunileid, Aleksander 62

L

Lai, ulica 197
 Laidoner, Johan 73
 Laikmaa, Ants 66
 Landskrone 143, 146
 Lauluväljak 226
 Lembitu, wódz Estów 33
 Lender, Elfriede 152
 Lennusadam 216
 Lindanise 28
 Linnahall 216
 Ludolf König 40
 Lühike jalg 133

M

Magnus Inflancki 51
 Meinhard, mnich 30
 Metsakalmistu, cmentarz 233
 Mikołaj II Romanow 63
 Mścislaw 28
 Müller, Georg 54
 Muzeum Adamsona-Erica 162
 Muzeum Eduarda Vilde 222
 Muzeum Johanna Mikkela 222
 Muzeum Marcepanów 183
 Muzeum Okupacji 206

Muzeum Sztuk Użytkowych 198
Muzeum Sztuki Teatralnej Nuku
198

N

Neitsitorn, baszta 156
Notke, Bernt 45

O

Olde Hansa 174
Orlow, Aleksiej 65
Orłowa, Pałac 228
Ostromir 27
Otepää 28, 30

P

Pacius, Friedrich 63
Pasaż św. Katarzyny 204
Passer, Arent 54
Päts, Konstantin 63, 68, 72
Pejpus, jezioro 28
Piasecki, Andrzej 80
Pikk jalg 133
Pilstickeri torn 146
Piotr I Wielki 58
Pirita 44, 228
Pitka, Johan 68
Pödder, Ernst 73
Põltsamaa 51

Pontus De la Gardie 52, 55, 149
Prawosławny sobór św.
Aleksandra Newskiego 136

R

Raamot, Jaan 70
Rataskaevu, ulica 177
Ratuszowa, Apteka 175
Raud, Kristjan 66
Rocca al Mare, skansen 235
Rode, Hermen 45, 166
Rotermanna, kwartał 213

S

Schenkenberg, Ivo 52
Selter, Karl 76
Sinclair, Edwyn Aleksander 73
Sittow, Michel 45, 179
Stahl, Heinrich 56
Stary Tomasz 170
Stenbocki Maja 152
Strandman, Otto 74, 75

T

Tallitorn, baszta 154
Tammsaare, Antonem
Hansenem 64
Tarbatu 27
Teodoryk, mnich 30

Tolli, ulica 194
Tõnisson, Jaan 63
Toom-Kooli 147
Toompea, wzgórze 132
Trzy Siostry 189

V

Vilde, Eduard 64, 66
Viru, brama 212

W

Waldemar II Zwycięzca 34
Waldemar IV Atterdag 40
Wanradt, Simon 45
Weizenberg, August 66
Wielka Gildia 180
Wielka Brama Morska 191
Wilhelm von Fürstenberg 48
Wolności, plac 209
Wolter von Plettenberg 41
Wyzwolenia, pomnik 230

Z

Zygmunt II August 48
Zygmunt III Waza 53, 54

Ż

Żdanow, Andriej 76

Bibliografia

Lewandowski J., *Estonia*, TRIO, Warszawa 2001.
Lewandowski J., *Historia Estonii*, Zakład Narodowy im.
Ossolińskich, Wrocław 2002.
Дарвис Э., *Знакомство с Таллином. Культурная
столица Европы 2011*, Absurdum Art. Gallery
2010.
Zubiński T., *Ciche kraje*, Wydawnictwo Oświatowe
FOSZE, Rzeszów 2006.
Zubiński T., *Herder w Rydze i inne szkice bałtyckie*,
Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2007.

Zubiński T., *Mitologia estońska i liwska*, Wydawnictwo
Armoryka, Sandomierz 2011.
Kross J., *Cztery wezwania z przyczyny świętego Jerzego*,
Wydawnictwo Prószyński i S-ka, Warszawa 1997.
*Udział pracowni konserwacji zabytków w rewaloryzacji
zabytków Tallina*, oprac. Józef Pilch, Jerzy
Tryburski, Wydawnictwa PKZ, Warszawa 1989.

MIASTA MARZEŃ

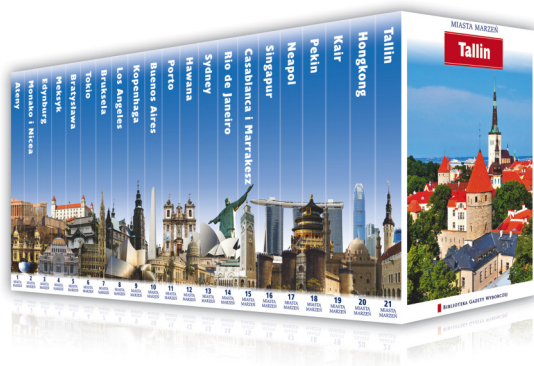
Tallin

Miasta Marzeń: 21 wyjątkowych zakątków świata • Dzieje, zabytki, ludzie
• Legendy, tradycje, osobliwości • Lokalne specjały, sprawdzone trasy,
praktyczne rady • 21 niezwykłych podróży z pewnym przewodnikiem.

W serii między innymi:

**Ateny, Edynburg, Monako i Nicea, Bratysława, Kopenhaga, Porto,
Hawana, Casablanca i Marrakesz, Neapol, Pekin, Kair**

Patroni medialni:

gazeta
WYBORCZA.PL

Gazeta.pl

metro

złote przeboje

ISBN 978-83-61809-78-4

9 788361 809784

Cena książki 29,99 zł (w tym 5% VAT)

INDEKS 273619

Kolekcję lub brakujące tomy można zamówić na www.kulturalnysklep.pl lub pod numerem telefonu 801 130 000

Niedostępne w wersji demonstracyjnej.

Zapraszamy do zakupu

pełnej wersji książki

w serwisie

